

בבית המשפט העליון

ע"א 456/01 - ב'

בפני: כבוד הרשמת ח' מאק-קלמנוביץ

המערער: תאודור כץ

נגד

המשיבים: 1. עמותת אלכסנדרוני ו-8 אח'

2. אוניברסיטת חיפה

בקשה למחיקת ערעור

בשם המערער (המשיב): עו"ד אביגדור פלדמן

בשם המשיבה 1 (המבקשת): עו"ד גיורא ארדינסט

החלטה

1. זוהי בקשה לסילוק הערעור על הסף. עיקרי העובדות הן כדלהלן:

בבית המשפט המחוזי בתל-אביב (כב' השופטת ד. פלפל) נדונה תביעת המשיבים כאן נגד המערער, בטענה שעבודת גמר שהכין המערער במסגרת לימודי תואר מוסמך באוניברסיטת חיפה (אשר צורפה כצד ג' לתביעה), כוללת עובדות שאינן נכונות ואשר הוציאו שם רע לתובעים. המדובר בפרק מהעבודה העוסק באירועים בכפר טנטורה. בעבודה נטען כי חיילים מחטיבת אלכסנדרוני ערכו "מצוד קטלני" אחר תושבי הכפר, וגרמו להרג כבד.

2. לאחר שמיעת חלק מהראיות הוגש לבית המשפט המחוזי הסכם פשרה בין הצדדים לדיון. על פי ההסכם, שנחתם על ידי הצדדים ביום 19.12.00, נדרש המערער לפרסם בעיתונות מכתב התנצלות בנוסח שנקבע, תמורת מחיקת התביעה בבית המשפט. יומיים לאחר מכן, בבוקר המועד שנקבע לדיון, נכנס בית המשפט לאולם, והודיע כי הסכם הפשרה קיבל תוקף של פסק דין. בא כוחו של הנתבע, הוא המערער כאן, (אשר מונה לייצגו רק מאותו מועד לאחר שעורכי הדין שייצגו אותו קודם לכן התפטרו), ביקש שהות קצרה כדי למסור הודעה לבית המשפט. לאחר הפסקה הודיע המערער כי הוא מבקש לחזור בו מהסכם הפשרה ומהתחייבותו, במסגרת ההסכם, למסור הודעה לעיתונות. לדבריו חתם על ההסכם כשהיה נתון ללחץ נפשי כבד מצד משפחתו, ברגע של חולשת הדעת, ואין הוא מסוגל להשלים אתו.

3. בית המשפט המחוזי דחה את הבקשה. בהחלטתו קבע כי ההסכם קיבל תוקף של פסק דין עוד לפני ההודעה לצדדים, כך שבעת מסירת הודעת המערער מדובר היה ב"מעשה גמור", אשר נדרש הליך עצמאי לביטולו. עוד נקבע כי אף אם יש לראות את פסק הדין כאילו ניתן בעת שהודע לצדדים, כך שבעת מסירת ההודעה בית המשפט טרם "קם מכיסאו", הרי המערער מחוייב להסכם מכח דיני החוזים, שכן לא חל שינוי בעובדות מאז חתימתו על ההסכם ועד לבקשה לחזור ממנו. המערער הגיש ערעור על פסק הדין, בו הוא תוקף הן את אישור הסכם הפשרה שהוגש לבית המשפט, והן את ההחלטה שלא לקבל את בקשת המערער לחזור מן ההסכם.

המשיבים הגישו בקשה לסילוק הערעור על הסף.

4. שאלת אפשרויות הביטול של פסק דין שניתן בהסכמה נדונה לא אחת בפסיקה. וכך נפסק:

"הלכת בית משפט זה בכל הנוגע למהותו, אופיו ותקפו של 'פסק דין שבהסכמה', הלכה סדורה ובהירה היא. תמצית ההלכה מובאת בספרו של ד"ר י. זוסמן, סדרי הדין האזרחי (מהדורה חמישית 1988), 503: 'פסק דין שבהסכמה ממוזגות בו שתי תכונות של הסכם ושל פסק דין'. ראה לענין זה בין היתר: ע"א 177/81 גלעדי נ' גלעדי, פ"ד לו(3) 183,179; ע"א 116/82 ליבנת ואח' נ' טולדאנו ואח', פ"ד לט(2) 729. שני הנדבכים הללו, המרכזים את פסק הדין שבהסכמה, הם המכתיבים לו, לבעל הדין, את דרכי הפעולה לשינוי הפסק - הפן ההסכמי הוא המקנה אפשרות לביטול פסק הדין מחמת כל פגם העשוי לבטל הסכם (כגון - טעות, הטעיה, אי חוקיות, הפרה, או שינוי מהותי בנסיבות); והפן השיפוטי שבפסק, היינו האישור שניתן להסכם על ידי שופט, הוא שפותח את הדרך לנקוט הליכי ערעור רגילים - כגון מחמת שנפל פגם בהליכי המשפט, לרבות בסדרי הדין. ראה: בספרו של ד"ר זוסמן, עמ' 503, 504 ובפסק דין ליבנת הנ"ל, עמ' 733, שם גם מודגש כי הכרח לו

לבעל דין להגיש תביעה חדשה אם ברצונו לבטל את פסק הדין מחמת פגם בהסכם, כדברי השופט בך, ע"א 103/83, גולדשטיין ואח' נ' מדינת ישראל ואח', פ"ד לט(1), 780, 784: 'הלכה פסוקה היא מלפני בית משפט זה... כי בעל דין הרוצה לבטל פסק דין שניתן בהסכמה מחמת פגם בהסכם שהוא בשורשו של פסק הדין עליו להגיש תובענה משלו על כך"'

והלכה זו נשנתה לאחרונה בב"ש 676/86, 29,28/87, ביטרן נ' עו"ד צ'רטוק ואח', פ"ד מא(3) 358, בעמ' 360: 'אם נפל פגם במרכיב ההסכם שבפסק הדין, ניתן להביא לביטולו, אך זאת בדרך של הגשת תביעה בענין זה לבית המשפט המוסמך..."' (ע"א 151,219/87, ש. ארצי, חברה להשקעות בע"מ נגד אורי רחמני ואח', פ"ד מ"ג (3), 489)

ומהן העילות המהותיות לביטול פסק הדין שניתן בהסכמה?

"פסק דין שבהסכמה, ממוזגות בו שתי תכונות, של הסכם ושל פסק דין. לפיכך ניתן פסק הדין לביטול מחמת כל פגם העשוי לבטל הסכם, כגון שאדם טעה או הוטעה או שההסכם נוגד את החוק, או מחמת הפרתו, או בגלל שינוי מהותי בנסיבות". (זוסמן, סדרי הדין האזרחי, מהדורה שביעית 1995, עמ' 549).

"לצד העילות לבטולו של הסכם שאושר בפסק דין שענינו דיני החוזים או כשרות הצדדים, כאמור לעיל, מכיר החוק גם בעילה לביטולו של הסכם שאושר, המעוגנת בשינוי מהותי בנסיבות. יודגש בפתח הדברים שאין המדובר בשינוי קל ערך או שיגרת שהרי אחרת לא ייתמו התדיינות ולא יהיה אמון בהסכמים הנכרתים בין מתדיינים המבקשים אשורו של בית המשפט להסכמתם. מדובר אך ורק בנסיבות היוצרות בעליל מצב של אי צדק. כפי שנאמר בע"א 442/83, קס נ' קס, פ"ד לח(1) 767 הנ"ל, בעמ' 771,772: 'גם משניתן פסק דין המאשר הסכם, הרי אם הוכח, שמאז הינתנו חל שינוי מהותי בנסיבות, וכי יהא זה בלתי צודק להשאירו על כנו, ניתן לפתוח את העניין מחדש. פסק דין מבוסס על מערכת נסיבות מסויימת, הקיימת בעת הינתנו, ועם שינוי הנסיבות באופן מהותי עלול המשך קיומו של פסק הדין להפוך לבלתי צודק. אגב, בכך יש דמיון מה בין פסק דין בעניין מזונות (או למשל משמורת של ילד) לבין צוים, שהוצאתם מעוגנת מבחינת שורשיה בדיני היושר, לפיהם מורה בית משפט על מתן צו מניעה, ויהיה זה אפילו צו מניעה קבוע... כשם שניתן לפתוח מחדש פסק דין רגיל למזונות, שניתן על יסוד הכרעתו העניינית של בית המשפט, כשמשנתנות הנסיבות שינוי מהותי, כן ניתן לפתוח פסק דין, גם אם הוא ניתן בהסכמה..."' (ע"א 1162/82, עמיקם לבנת ואח' נגד יצחק טולידאנו ואח', פ"ד ל"ט(2), 729)

5. מן האמור עד כה עולה כי ספק רב אם המערער נקט בדרך הנכונה בהגשת הערעור. אולם לצורך

הדיון כאן אתייחס למצב הנח ביותר למערער, הן מבחינה משפטית והן מבחינה עובדתית. דהיינו, אניח לצורך העניין כי הדרך הנכונה לפעול כנגד פסק הדין היא בהגשת ערעור ולא בהגשת תביעה עצמאית; כי ההחלטה נשוא הערעור הינה פסק דין ולא החלטה אחרת, כך שהערעור לבית משפט זה מוגש בזכות ואינו טעון רשות. עוד אניח כי פסק הדין שאישר את הסכמת הצדדים נכנס לתוקף רק בעת שהודע לבעלי הדין,

וכי בעת שהמערער הודיע על הסתייגותו בית המשפט קמא טרם "קם מכסאו", כך שפסק הדין לא היה עדיין בבחינת "מעשה עשוי". כמו כן אביא בחשבון את ההלכה הקובעת, כאמור לעיל, כי ניתן לבטל את החוזה נושא ההסכם בשל שינוי מהותי בנסיבות, ואפילו אין מתקיימות לגביו נסיבות המצדיקות ביטול החוזה על פי דיני החוזים.

נראה לי כי אף בהתקיים כל אלה, לא עלה בידי המערער להראות כי היה על בית המשפט לשנות את החלטתו ולבטל את פסק הדין שניתן, כך שהערעור אינו מגלה עילה, כפי שאפרט:

6. הביטול במקרה זה צריך להיבחן בשני הקשרים שונים: לכאורה על המערער להוכיח קיומה של עילה המצדיקה ביטול פסק הדין, בשל נסיבות המצדיקות ביטול ההסכם שבבסיסו. אולם אם, כטענת המערער, ניתן פסק הדין או נכנס לתוקפו רק בעת שבית המשפט הודיע עליו, ובית המשפט היה רשאי לשנות את החלטתו מיד לאחר שניתנה, במקרה זה, אליבא דמערער, אין קושי של ממש בביטול פסק הדין הנותן תוקף להסכם, אולם על המערער להראות עילה המצדיקה ביטול החוזה. יש לבחון, איפוא, את עילת הביטול הן בהתייחס לחוזה והן בהתייחס לפסק הדין המאשר את ההסכם.

(בשולי הדברים ראוי להעיר כי על פי העקרונות שנקבעו בפסיקה כאמור לעיל, הרי העילות לביטול הסכם שקיבל תוקף של פסק דין, המאופיין במחוייבות כפולה של בעלי הדין, רחבות יותר מעילות הביטול של פסק דין שלא קיבל תוקף של פסק דין, שכן הראשון ניתן לביטול גם בעילה של שינוי נסיבות מהותי, בעוד להסכם שלא קיבל תוקף של פסק דין אין מייחסים בהכרח "תנאי מכללא" שכזה. אולם כיון שאין היא נדרשת להכרעה בבקשה זו, לא ארחיב כאן את הדיון בשאלה זו).

7. לשם בחינת עילת ביטול ההסכם, אביא דברים מפי אומרים.

הנסיבות שהביאו את המערער לחזור בו מן ההסכם מתוארות בסעיפים 9, 10 להודעת הערעור, כהאי לישנה:

9. ההסכם נחתם על ידי המערער ועל ידי עו"ד אמציה אטלס ללא שנערכה התייעצות עם עורכי הדין האחרים של המערער. המערער חתם על ההסכם בתום פגישה ארוכה בה היה נתון ללחץ נפשי כבד מצד משפחתו שהעדיפה כי יעשה ככל שלא ידו כדי לבטל את התביעה שהוגשה נגדו. המערער אינו אדם בריא. בעבר לקה באירוע מוחי ואף במהלך עדותו במשפט חש ברע.
10. למחרת היום חש המערער כי חתם על ההסכם ברגע של חולשת דעת, ולא על פי שיקול דעת רציונאלי כי הדברים שהתחייב לפרסם בגדר

התנצלות אינם משקפים לחלוטין את עמדתו ועומדים הם בניגוד נחרץ להשקפתו ביחס לאירועים שהתרחשו בטנטורה ולהם נתן ביטוי בעבודת המאסטר שלו.

8. טעם זה שנתן המערער לחזרתו מן ההסכם החתום, אינו עומד בכללים לביטול פסק הדין. המערער עצמו אינו טוען לקיומן של נסיבות המצדיקות ביטול החוזה על פי דיני החוזים. וגם ההרחבה המסויימת שנעשתה בפסיקה, המאפשרת ביטולו של פסק דין שניתן בהסכמה בהתקיים שינוי מהותי בנסיבות הרלוונטיות, אינה חלה כאן. שכן השינוי שחל התרחש בתודעתו של המערער, ולא בנסיבות החיצוניות, האובייקטיביות.
9. זאת ועוד: חתימת ההסכם נערכה בנוכחות עורך דינו של המערער. ההסכם נחתם ביום 19.12.00, והוגש לבית המשפט ביום המחרת. הדיון התקיים יום נוסף לאחר מכן, ביום 21.12.00, ורק במועד זה העלה המערער, לראשונה, את הסתייגותו. נסיבות אלו נראות כביטוי נוסף לגמירות דעתו של המערער. נראה, איפוא, כי גם אם היתה על בית המשפט חובה לשקול אם לאשר את הסכם הפשרה אם לאו (חובה שהמערער לא פירט את מקורותיה), הרי בנסיבות העניין לא עלה בידי המערער להצביע, ולו לכאורה, על פגם בשיקול הדעת באישור ההסכם. העובדה שעורכי דין אחרים שייצגו את המערער הודיעו על התפטרותם מן התיק, אין בה כדי לשלול אישור ההסכם, והיא עשויה להתפרש בכיוונים שונים (ובין היתר כחוסר נחת של עורכי הדין לאו דוקא מהסכם הפשרה).
10. מן האמור לעיל עולה כי אף אם תתקבל גירסת המערער במלואה, הרי שאין בה כדי להקים, ולו לכאורה, עילה לביטול ההסכם או לביטול פסק הדין המבוסס על ההסכם. בנסיבות אלו, דין הערעור להימחק על הסף, וכך אני מורה. המערער ישא בהוצאות המשיבים בסך 2,500 ש"ח.

ניתנה היום, י' בניסן תשס"א (9.5.2001).

חגית מאק-קלמנוביץ

ר ש מ ת

העתק מתאים למקור
נוסח זה כפוף לשינויי עריכה טרם פרסומו
בקובץ פסקי הדין של בית המשפט העליון בישראל.
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
V05.01004560

בבית המשפט העליון פועל מרכז מידע, טל' 02-6750444